

TVARUMO ELEMENTŲ DERINIMAS ĮGYVENDINANT BENDRUOMENINIUS PROJEKTUS: ALYTAUS R. MAKNIŪNŲ BENDRUOMENĖS ATVEJIS

Algimanta BARANAUSKAITĖ, Vytauto Didžiojo universiteto Žemės ūkio akademija, Bioekonomikos plėtros fakultetas, el. paštas: aalgimantab@gmail.com

Santrauka

Analizuojant Alytaus r. Makniūnų bendruomenę tvaraus vystymosi kontekste naudojami kriterijai, susiję su ekonomine bei socialine gerove ir aplinkosauginiais klausimais. Remiantis vertinamų projektų specifika bendruomenė siekia sukurti pridėtinę vertę: socialinę plėtrą atspindinčius kriterijus, susijusius su bendruomenės gyventojų aktyvumu; gebėjimų ugdymu; gyvenimo kokybės gerinimu. Vertinant projektų efektyvumą darnaus vystymosi kontekste, būtina atsižvelgti į realias bendruomenės galimybes prisidėti prie darnaus vystymosi politikos. Remiantis tvarios bendruomenės modeliu buvo nustatyta, kad per 2016–2021m., Alytaus r. Makniūnų sodžiaus bendruomenė parašė 84 % socialiniam aktyvumui, 11 % ekonominiam tvarumui ir 5 % aplinkosaugai skatinti skirtų projektų. Tvarus vystymasis sujungia tris esminius elementus: ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę dimensijas, kurios tarpusavyje yra susijusios ir viena kitą papildo. Tad šių elementų suderinimas ir sudaro tvaraus vystymosi pagrindą, kuris orientuotas į žmonijos reikmių tenkinimą esamuju laikotarpiu, neapribojant ateities kartų galimybių tenkinti būsimojus poreikius.

Reikšminiai žodžiai: tvarumas, vietos bendruomenė, projektai.

Įvadas

Vietos bendruomenės atliepia skirtingus esamų ir būsimų gyventojų, jų vaikų ir kitų vartotojų poreikius, prisideda prie aukštos gyvenimo kokybės ir suteikia galimybių bei pasirinkimų. Tai pasiekama per efektyvų natūralių išteklių naudojimą, aplinkos puoselėjimą, socialinės įtraukties skatinimą bei ekonominės gerovės stiprinimą. Tvarios plėtros bendruomenės sąvoka Lietuvoje yra dar retai vartojama. Skirtingai nei manoma, sąvoka neišskiria nė vienos iš visuomenės grupių, atvirkščiai, teigia, kad visos visuomenės grupės pagal kompetenciją yra atsakingos už tvarią plėtrą (Kvieskienė, Bradauskienė, 2014). Todėl vietos bendruomenes apibrėžiam kaip grupę žmonių, gyvenančių ir veikiančių apibrėžtoje teritorijoje, susietų bendru interesu ir vidiniu jausmu, jog jie priklauso tai žmonių grupei. Vietinių (teritorinių) bendruomenių gali būti įvairaus dydžio, pavyzdžiui, seniūnijoje kelių kaimų bendruomenės ir pan., o vietos bendruomenėse funkcionuoja interesų ir institucinės bendruomenės (Nefas, 2014). Daroma prielaida, kad kaimo pokyčių pagrindas yra bendruomenė, kuri: geriausiai žino apie vietovę, kaimo gyventojų poreikius ir problemas, su kuriomis susiduria vietos gyventojai; valdo daugelį išteklių – žemę, pastatus, vietos gaminius, kuriais remiasi plėtra; valdo pagrindinius plėtros šaltinius – vietos žinias, įgūdžius, tradicijas bei energiją; gali sudaryti sąlygas palaikyti iniciatyvą, kad būtų pasiektas rezultatas – tvarus vystymasis. Kiekvienos vietovės vystymosi potencialas gali suformuoti ilgalaikius konkurencinius pranašumus, kurių pagrindinis požymis yra tas, kad jų negali imituoti konkurentai per trumpą laiko tarpą. Kaimo konkurenciniai pranašumai padeda vietos plėtros veikėjams konkuruojant su kitomis vietovėmis (Atkočiūnienė, 2009). Bendruomeninė veikla regionuose turi būti orientuota tvarios regiono plėtros linkme, užtikrinant partnerystę ir bendradarbiavimą tarp namų ūkio, valstybinių ir savivaldos institucijų, švietimo ir mokslo įstaigų, verslo ir paslaugų bei bendruomeninių organizacijų (Adamonienė, Šilingienė, 2007). Tvarus vystymasis sujungia tris esminius elementus – ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę dimensijas, kurios tarpusavyje yra susijusios ir viena kitą papildo. Kaimo bendruomenės formavimo gaires sudaro ir bendrinančios organizacijos veiklos vystymas grindžiamas valdymo iš viršaus ir valdymo iš apačios principais bei jų derinimu tvarios kaimo plėtros kontekste (Tvarios, į bendruomenę orientuotos, plėtros procesas užtikrina, kad būtų gerbiamos kiekvieno asmens ir jų šeimų teisės, orumas, poreikiai ir pageidavimai bei sukurti įgalinimo mechanizmai, skatinantys aktyviai partnerystei ir kūrybiškoms inovacijoms (Kvieskienė, Bardauskienė, 2014).

Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip derinami tvarumo elementai įgyvendinant Alytaus r. Makniūnų sodžiaus bendruomenės projektus.

Tyrimo objektas ir metodai

Tyrimo objektas – vietos bendruomenės projektinė veikla.

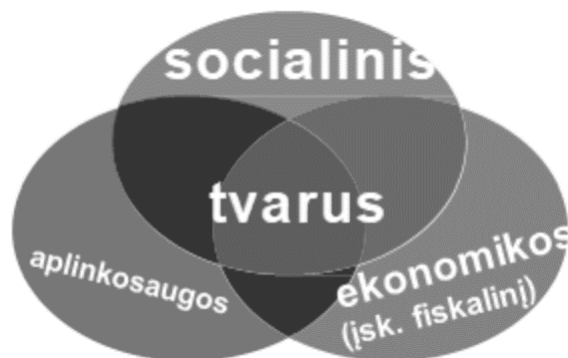
Tyrimo metodai – dokumentų, mokslinės literatūros analizė, projektų analizė.

Darnaus vystymosi politikos esmė – suteikti visuomenei galimybę patenkinti savo poreikius, nemažinant ateities kartos galimybių savo poreikius tenkinti ateityje. Vykdam ir įgyvendinant darnaus vystymosi politiką atsižvelgiama į tris

pagrindinius tikslus: ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius. Vienas iš svarbiausių darnaus vystymosi klausimų yra žmonių gerovė bendruomenėse, kaimuose ir miestuose. Konkrečiu atveju analizuojami Alytaus r. Makniūnų sodžiaus bendruomenės projektai darnaus vystymosi kontekste. Bendruomeninės organizacijos suvienija ir jungia 20 organizacijos narių. Per bendruomenės 17 metų gyvavimo laikotarpį surengta dešimtys švenčių, suorganizuota daugybė talkų, renginių, išvykų, parengta ir įgyvendinta daug įvairaus lygio projektų. Tačiau svarbiausia – žmonių bendradarbiavimas, atsirandantis pasitikėjimas kitais ir savimi, galimybė kartu spręsti kylančias problemas bei kartu džiaugtis pasiekimais. Kiekvienais metais bendruomenė aktyviai teikia paraiškas įvairiose programose. Analizuojant veiklos dokumentus, matyti, kad Alytaus r. Makniūnų sodžiaus bendruomenė stengiasi aktyvinti ir įtraukti gyventojus į įvairias veiklas, stengiasi, kad gyvenimas kaime būtų aktyvesnis, laisvalaikio praleidimas būtų įdomesnis ir įsimintinesnis, nes norint sėkmingai plėtoti veiklą būtina palaikyti pastovius santykius su bendruomene ir jos nariais. Nepaisant stiprėjančių socialinių ryšių, bendrų vertybių, tikslų, siejančių bendruomeninėje veikloje dalyvaujančius žmones, reikia įvertinti ir socializacijos procesus. Socialinės patirties perėmimas bei aktyvus emocinių patirčių, vertybių bei vienijančių tikslų kūrimas – svarbus bendruomeninės organizacijos bruožas. Norint tapti tvaria bendruomene globalizacijos procese bendruomeninei organizacijai neužtenka išspręsti vien socializacijos uždavinio. Pagal tvarios bendruomenės analizės modelį tiriamąja vieta pasirinkta Alytaus r. Makniūnų sodžiaus bendruomeninė organizacija. Išanalizuoti 2017–2021 metais įgyvendinti 27 projektai. Atliekant tyrimą vadovautasi darnios plėtros koncepcija, kai derinami ekonominiai, socialiniai, kultūriniai ir aplinkosauginiai aspektai apibrėžiant tikslus, uždavinius, numatant ir vykdant veiksmus.

Tyrimo rezultatai ir jų aptarimas

Sparti ekonominė plėtra, aštrėjanti konkurencija reikalauja vis daugiau dėmesio vystymo kryptingumui ir sistemingumui (Pakeltienė, 2016). Kaimiškų vietovių vystymas neatsiejamas nuo darnios vystymosi koncepcijos. Darnumo požiūriu, kaimo vietovės vystymą reikėtų suprasti kaip sistemą, kurios pagrindinis veikimo principas – ekonominių, socialinių, aplinkos elementų ir procesų suderinamumas. Būtent šis suderinamumas, procesų kuriamos vertės persidengimas – papildomumas sukuria sinergiją, kurios dėka skatinamas vietovių vystymasis ir konkurencingumas. Tvarumo ir inovatyvumo reiškinys yra susijęs su ilgalaikė perspektyva, kurios metu siekiama racionaliai suderinti visuomenės ekonominius, socialinius ir aplinkosauginius interesus. O šių interesų / elementų suderinimas ir sudaro tvaraus vystymosi pagrindą, kuris, kaip jau buvo minėta, yra orientuotas į žmonijos reikmių tenkinimą esamuju laikotarpiu, neapribojant ateities kartų galimybių tenkinti būsimuosius poreikius.

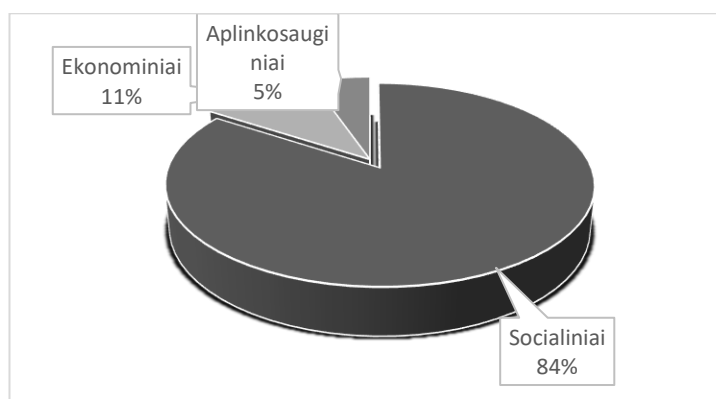

1 pav. Tvaraus vystymosi elementai (Europos komisija, 2019)

Tvarus vystymasis sujungia tris esminius elementus – ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę dimensijas (1 pav.), kurios tarpusavyje yra susijusios ir viena kitą papildo (Šivickas ir kiti, 2010). Skatinant ekonomikos plėtrą kuriama lanksti ir įvairiapusė ekonomika, užtikrinanti pakankamai darbo vietų, siekiama energetikos efektyvumo, neatsinaujinantieji išteklių keičiami atsinaujinančiais, optimizuojamas gyvenviečių išsidėstymas ir planavimas, plėtojamas viešasis transportas (Jociūtė, 2013). Kaimo bendruomenė yra maža organizacija su ribotais ištekliais, jų parengti projektai dažniausiai nedidelės finansinės vertės. Vertinant projektus darnaus vystymosi kontekste, būtina atsižvelgti į realias bendruomenės galimybes prisidėti prie darnaus vystymosi politikos. Pagal tvarios bendruomenės modelį buvo nustatyta, kad 2016–2021m. Alytaus r. Makniūnų sodžiaus bendruomenė parengė ir įgyvendino 84 proc. socialiniam aktyvumui skatinti skirtų projektų, 11 proc. ekonominiam tvarumui bei 5 proc. aplinkosaugai skatinti. Galima daryti prielaidą, kad darnaus vystymosi aspektai nėra lygiaverčiai, dominuoja socialiniai klausimai.

Socialiniam aktyvumui skatinti projektai dažniausiai orientuoti šiomis kryptimis: sudominti sportine veikla, skatinti vietos žmonių užimtumą, supažindinti vaikus ir priminti renginyje dalyvaujantiems vyresniems žmonėms apie mus supančius vaistinguosius augalus, jų naudą sveikatai, pagerbti darbščias žemdirbio rankas, auginančias mums duoną, įamžinti Makniūnų krašto kaimo istoriją, prisimintus apie garsius šio krašto žmones, senolių atmintį išlikusius istorinius pasakojimus, kuriuos kruopščiai rinko, užrašė krašto šviesuolis Vladas Ulčinskas, toliau populiarinti bažančių turgų, baidarių sportą savo bendruomenės ir aplinkinių kaimų jaunimo ir vyresnių žmonių tarpe... Padidės susidomėjimas sportine veikla, bus sprendžiama vietos žmonių užimtumo problema. Stiprinsime draugystę ir bendradarbiavimą. Skatinama rūpintis savimi, integruotis į visuomenę, organizuojamas užimtumas. Dažniausiai kaimo gyventojai tik

naudojasi suteiktomis paslaugomis, tačiau rečiau dalyvauja ją sukuriant, kaip antai: sporto centro įkūrimas, kompiuterių klasė, parodų organizavimas, spausdinimo paslaugų teikimas.

2 pav. Alytaus r. Makniūnų sodžiaus bendruomenės projektai (sudaryta autorės)

Ekonominiam konkurencingumui skatinti skirti projektai orientuoti į bendruomeninę veiklą įtrauktų veikėjų gebėjimus sukurti vertę. Organizuojamas „Bagažinių turgus“ pritraukia ne tik Makniūnų kaimo, tačiau ir aplinkinių vietovių gyventojus. Gyventojai ne tik prekiauja, bet ir perka nuo namų apyvokos daiktų ir drabužių iki interjero detalių, meno kūrinių, žaislų ar įvairių kitų prekių. Kaimo vietovių ekonominis konkurencingumas neatsiejamas nuo verslumo: siekiant stiprinti kaimo vietovių ekonominį konkurencingumą būtina įvairiausiomis priemonėmis remti ir skatinti vietos gyventojų iniciatyvas bei verslumą.

Aplinkosaugos projektų tikslas – maksimaliai įtraukti kuo daugiau veikėjų gerbti aplinką, paverčiant ją skiriamuoju vietovės elementu ir kartu užtikrinant, kad gamtiniai išteklių bei paveldas būtų tausojami ir atkuriami. Kaimo bendruomenės pastangomis mažinamas vietovės užterštumas: organizuojamos šiukšlių, atliekų rinkimo akcijos „Mažiau atliekų – daugiau žiedų“, „Uždek solidarumo laužą – apgink Lietuvos gyvulių bandas“, akcija norima atkreipti aplinkos apsaugos ministerijos dėmesį, kad būtų padidintos vilkų naikinimo kvotos, organizuojami parkų ir skverų sutvarkymai kaimo vietovėje. Visi šie darbai sudaro prielaidas kaimo vietovės tvarumui ir daro ją patrauklesnę ne tik vietos gyventojams, bet ir vietovės svečiams.

Neretai bendruomenė užsiima ir organizacine veikla, rengia šventes, kurių metu gaunamos pajamos, teikia nuomos paslaugas, taip sukurdamas pridėtinę vertę. Per bendruomenės gyvavimo laikotarpį surengta dešimtys švenčių, suorganizuota daugybė talkų, renginių, išvykų, parengta ir įgyvendinta daug įvairaus lygio projektų. Tačiau svarbiausia – žmonių bendradarbiavimas, atsirandantis pasitikėjimas kitais ir savimi, galimybė kartu spręsti kylančias problemas. Alytaus r. Makniūnų sodžiaus bendruomenė stengiasi aktyvinti ir įtraukti gyventojus į įvairias veiklas, kad gyvenimas kaime būtų aktyvesnis, laisvalaikio praleidimas būtų įdomesnis ir įsimintinesnis, nes norint sėkmingai plėtoti veiklą būtina palaikyti pastovius santykius su bendruomene ir jos nariais.

Išvados

Įgyvendinant Alytaus r. Makniūnų sodžiaus bendruomenės projektus didžiausias dėmesys skiriamas socialiniams klausimams. Kaimo bendruomenės veiklos tikslas – sukurti vertę ir daugiausia orientuoti į socialinę plėtrą atspindinčius kriterijus, susijusius su bendruomenės gyventojų aktyviniu; gebėjimų ugdymu; gyvenimo kokybės gerinimu. Ekonominiam ir aplinkosauginiam tvarumui skiriama mažiau dėmesio. Darnaus vystymosi aspektai nėra lygiaverčiai, dominuoja socialiniai klausimai, kurie padeda atrasti naujas ekonomines veiklas, tausoti išteklius. Siekiama įtraukti kuo daugiau bendruomenės narių stiprinant bendruomeniškumo ir partnerystės principą. Siūlyčiau stengtis pakeisti ne tik bendruomenės nario, bet ir pačios bendruomenės situaciją. Tam reikia išsiaiškinti gyventojų norus, galimybes būti aktyviems asmeninėje ir visuomeninėje veikloje. Makniūnų sodžiaus bendruomenei reikia skatinti aplinkosauginį ir ekonominį tvarumą pasitelkiant specialistų ir konsultantų pagalbą, kurie bendruomenės nariams padėtų ne tik psichologiniais, motyvaciniais, informaciniais ir kitais iškilusiais klausimais ir problemomis, bet mokytų ir kuruotų projektinės veiklos organizavimą, vykdymą. Bendruomenė įsikūrusi ežerų apsuptyje, čia gausu i kultūros paveldo objektų. Jų pritaikymas visuomenės poreikiams skatintų ekonominį ir socialinį tvarumą. Siūlyčiau skatinti bendruomeninį verslą pasitelkiant bendruomenės narių potencialą: keletas bendruomenės narių mezgą riešines bei velia iš veltinio nuostabius rankdarbius, kurių dėka prisideda prie savo gerbūvio. Siekiant skatinti verslumą kaimo bendruomenėse, reikėtų ugdyti verslumo kompetencijas, viešinti ir dalytis sėkmingomis patirtimis su aplinkiniais ir kaimynais bei skelbti šią informaciją žiniasklaidoje, regioninėje spaudoje, socialiniuose tinkluose.

Literatūra

1. Kviešienė, G., Bardauskienė, D. 2014. Į bendruomenę orientuota tvari plėtra. *Socialinis ugdymas*, Vol. 3, p. 6–22.
2. Nefas, S. 2014. Funkcionali vietos bendruomenė kaip pilietinės visuomenės pagrindas.

3. Atkočiūnienė, V. 2009. Kaimo vietovių konkurencingumą lemiantys veiksniai. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, Vol. 3, p. 49-59.
4. Adamonienė, R., Šilingienė, V. 2007. Lietuvos kaimo gyventojų verslumo ypatumai. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
5. Pakeltienė, R. 2016. Sinergijos reiškinių interpretacija darnaus kaimiškų vietovių vystymo kontekste. *Konkurencingumo stiprinimas: geroji patirtis*, Vol. 47.
6. Europos komisija 2019. *Tvarus augimas visiems: sprendimai dėl socialinės Europos ateities*. [file:///C:/Users/aalgi/Downloads/LT-TRA-revised%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/aalgi/Downloads/LT-TRA-revised%20(2).pdf)
7. Pilipavičius, V., Vidrevičienė, I. 2014. Vietos savivalda ir kaimo savivaldumo formavimas. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, Vol. 4, p. 937–945.

COORDINATION OF SUSTAINABILITY ELEMENTS IN COMMUNITY PROJECTS: ALYTAUS R. MAKNIŪNŲ VILLAGE CASE

Summary

Analyzing Makniūnų community in the context of sustainable development using criteria related to economic and social well-being and environmental issues. Based on the specifics of the projects being evaluated, the community seeks to create added value: criteria reflecting social development related to the activation of the community population capacity building, improving the quality of life. When assessing the effectiveness of projects in the context of sustainable development, it is necessary to take into account the real opportunities of the community to contribute to sustainable development policies. Based on the sustainable community model, it was found that the sample 2016-2021 m., Makniūnų the rural community signed 84% projects promoting social activism, 11% economic sustainability and 5% to promote the environment. Sustainable development combines three essential elements: the economic, social and environmental dimensions, which are interrelated and complementary. Thus, the harmonization of these elements forms the basis for sustainable development, which focuses on meeting the needs of humankind in the present period without restricting the ability of future generations to meet future needs.

Keywords: sustainability, local community, projects.